

HERIJKING VITAAL PROCES AFVALWATER (NIS2, CER)

Het vitale proces afvalwater wordt om de 5 jaar herijkt; het project start in januari 2024. Daarbij moeten twee Europese richtlijnen worden betrokken die omgezet worden in nationale wetgeving: de NIS2 en de CER. Het proces afvalwater wordt daarin benoemd als essentiële sector.

VITAAL PROCES AFVALWATER

Bepaalde processen zijn zo essentieel voor de Nederlandse samenleving dat uitval of verstoring tot ernstige maatschappelijke ontwrichting leidt en een bedreiging vormt voor de nationale veiligheid. Deze processen vormen de Nederlandse vitale infrastructuur. Het ministerie van Justitie en Veiligheid coördineert de Rijksbrede aanpak weerbare vitale infrastructuur. Per proces is in het traject van JenV gedefinieerd wat precies de vitale onderdelen van een sector/proces zijn. De bescherming van de kritieke infrastructuur komt periodiek aan de orde.

Proces afvalwater

Voor het proces afvalwater is in 2018-2019 uitgebreid onderzocht of dit vitaal is volgens de criteria van het ministerie van JenV. De slotconclusie was eind 2019 dat het proces afvalwater niet als 'vitaal' aangemerkt zal worden. Belangrijkste reden is hiervoor dat er geen grote aantallen chronisch zieken of doden zullen vallen na een cyberaanval. De Unie heeft toen wel aangegeven dat we het proces afvalwater zeer serieus nemen en alle veiligheidsmaatregelen zullen nemen die we noodzakelijk achten. We hoefden echter niet volgens de strenge regels van JenV te handelen. Dit betekent echter ook dat we niet automatisch van bepaalde rechten gebruik kunnen maken waar we in coronatijd achter kwamen.

Herijking vitaal proces afvalwater

Het is verplicht om de herijking van het afvalwater proces als vitale infrastructuur om de 5 jaar te herzien. Het is nu zover om de herijking opnieuw uit te voeren. In januari 2024 gaan we aan de slag in een projectstructuur tot juni 2024. De uitkomst lijkt al vast te staan als gevolg van de nieuwe Europese richtlijnen.

Het is van belang om binnen de waterschappen op te halen hoe gedacht wordt over de aanwijzing van het proces afvalwater als vitale infrastructuur. De Unie zal dit aankaarten in het periodiek overleg met de Kring Directeuren Waterschappen (KDW) en de Vereniging van Zuiveringsbeheerders (VvZB). Er zijn voordelen (rechten) en nadelen (plichten) aan verbonden. We zullen in beeld brengen wat waterschappen inmiddels hebben gedaan en wat er nog moet gebeuren voor het vitaal worden van het proces afvalwater. En wat we kunnen leren van het vitaal zijn van het proces keren en beheren.

EUROPESE RICHTLIJNEN NIS2 EN CER

Zowel de NIS2 als de CER zijn aangenomen in december 2022. De lidstaten hebben 21 maanden om de richtlijnen te implementeren in nationale wetgeving. Concreet betekent dit dat NIS2 en CER per 18 oktober 2024 van kracht zijn en de waterschappen hier op dat moment aan moeten voldoen. De vertaling van de NIS2 en CER naar nationale wetgeving is momenteel gaande. IenW verwacht dat het langer gaat duren.

Netwerk- en informatiebeveiliging richtlijn (NIS2, ook bekend als NIB2)

De NIS2 (ook bekend als Netwerk- en informatiebeveiliging (NIB2) richtlijn) richt zich op risico's die netwerk- en informatiesystemen bedreigen, zoals cyberbeveiligingsrisico's, en moet bijdragen aan een hoger niveau van informatieveiligheid bij organisaties. De NIS2 is de opvolger van de eerste NIS-richtlijn die in 2016 in Nederland is opgenomen in de Wet beveiliging netwerk- en informatiesystemen (Wbni). In

de bijlage van de NIS2 wordt afvalwater als essentiële sector benoemd. Ook worden overheidsdiensten genoemd in bijlage 1.¹ De waterschappen worden naar verwachting in de Nederlandse vertaling van de NIS2 gezien als essentiële entiteit (medeoverheid) omdat zij een essentiële dienst (afvalwater zuiveren) verlenen. Voor de NIS2 geldt daarom dat zowel de informatiebeveiliging van het proces afvalwater zuiveren als het gehele waterschap moet voldoen aan de richtlijn.

Critical Entities Resilience (CER)

De CER (Critical Entities Resilience) richt zich op de bescherming van publieke en private organisaties tegen fysieke risico's, zoals de gevolgen van misdrijven, sabotage en natuurrampen. Deze richtlijn gaat aanbieders van vitale processen beschermen door het verhogen van hun weerbaarheid en veerkracht. Hiermee blijft de continuïteit van de processen beter geborgd. De richtlijn richt zich op fysieke veiligheid en beveiliging van vitale processen. In de bijlage van de CER staat afvalwater benoemd.² Dit zal betekenen dat waterschappen moeten worden gezien als kritieke entiteiten en dienen te voldoen aan de eisen volgend uit de CER richtlijn.

HOE NU VERDER

Samenhang informatieveiligheid en vitaal proces afvalwater

Door de komst van de NIS2 en CER en de herijking van het vitaal proces afvalwater, vallen deze processen gelijktijdig. Bij de waterschappen bestaat enige onrust over de onduidelijkheid rondom de implementatie van de NIS2 en CER binnen Nederlandse wetgeving. De Unie werkt samen met IenW en BZK om dit proces zo goed mogelijk te laten verlopen en zo snel mogelijk duidelijkheid te creëren voor de waterschappen. Wanneer het proces voor de herijking van de vitaal verklaring voor afvalwater gaat starten, zullen de waterschappen meer inzicht verkrijgen, wat ook helpt bij de voorbereidingen op de NIS2 en CER.

Wat moet er bij de waterschappen gebeuren?

De mogelijke aanwijzing vitaal voor afvalwater als gevolg van beide richtlijnen roept veel vragen op. Wat gaat dit voor de waterschappen inhouden? Hoe gaan we dat aanpakken?

- Het ministerie van IenW heeft in 2 webinars voor de waterschappen verteld over de NIS2 en CER. Vanuit de NIS2 komt een meldplicht, zorgplicht en toezicht. Dit wordt uitgewerkt bij de ministeries.
- Waterschappen zijn zich nu aan het voorbereiden op de verplichtingen uit de NIS2 en CER. Vanuit informatieveiligheid is er de bestuurlijke afspraak om volwassenheidsniveau 4 op de Baseline Informatiebeveiliging Overheid (BIO) te halen en voeren we hier sectorbreed een externe audit op uit. Ook is in maart 2023 de CSIR (CyberSecurity ImplementatieRichtlijn) aangenomen door de OpdrachtGeversTafel (OGT) als richtlijn voor de waterschappen. Deze richtlijn is ontwikkeld om objecten (waaronder o.a. waterzuiveringsinstallaties) te beveiligen. De waterschappen werken samen met Rijkswaterstaat in het CERT Watermanagement (CERT-WM) om de operationele informatiebeveiliging binnen de waterketen te versterken.
- We hebben tijd nodig om nog wat meer uit te zoeken over de NIS2 en de CER en de implicaties hiervan voor de waterschappen i.r.t. het vitaal worden van afvalwater. We hebben over vitaal afvalwater i.r.t. NIS2 en CER met IenW afgesproken dat hier binnenkort vervolg aan gegeven wordt.
- Wat voor het proces afvalwater op de rwzi's en aan transportleidingen moet gebeuren, zal worden behandeld in het project van het ministerie van IenW dat in januari 2024 zal starten. Als de status vitaal voor het proces afvalwater wordt geconcludeerd dan zal verder worden gekeken naar de maatregelen (onder meer beveiliging) die daaruit voort kunnen vloeien.
- In het proces afvalwater hebben we ook met de VNG/gemeenten te maken die verantwoordelijk zijn voor het rioolbeheer dat dan ook vitaal zal worden. Afstemming zal plaatsvinden.

¹ De bijlage kent verder energie, transport, bankwezen, infrastructuur financiële markt, gezondheidszorg, drinkwater, digitale infrastructuur, beheerders van ICT-diensten en ruimtevaart.

² De lijst van de EU gaat over de kwetsbare infrastructuur en bevat naast afvalwater ook energie, vervoer, bankwezen, infrastructuur voor de financiële markt, volksgezondheid, drinkwater, digitale infrastructuur, overheid, ruimtevaart en (de productie, verwerking en distributie van) levensmiddelen.

Vitaal proces keren en beheren

Ook het vitaal proces keren en beheren zal worden herijkt. Omdat de NIS2 naar waarschijnlijkheid gaat gelden voor het gehele waterschap, zal ook het proces keren en beheren aan de informatiebeveiligingseisen zoals gesteld in de NIS2 (en straks in de Nederlandse vertaling van deze richtlijn) moeten voldoen. Middels de roadmap keren en beheren zullen waterschappen worden voorbereidt op de gevolgen van de vitaal verklaring voor keren en beheren waterkwantiteit.

Uniecommissies CWE en CBCF / andere gremia

Voor de herijking van het vitaal afvalwaterproces worden de waterschappen op de hoogte gehouden via de CWE. Voor de NIS2 en CER zullen de waterschappen op de hoogte gehouden worden via de CBCF. We zullen via de bestaande gremia (themagroepen, werkgroepen, commissies) en netwerken (periodiek overleg Unie-KDW-VvZB) de waterschappen informeren. Voor de NIS2 en de CER is er ook het CIW (landelijk overleg CISO's waterschappen). Ook is contact gezocht met het programma Informatieveiligheid & Privacy (IV&P) bij het Waterschapshuis.

Financiën

Wanneer de waterschappen maatregelen moeten nemen in het kader van de NIS2 en CER richtlijn, dan treedt de *Uitvoerbaarheidstoets Decentrale Overheden (UDO)* in werking. Het instrument benadrukt het belang en faciliteert het proces om als Rijk en medeoverheden samen op te trekken bij het ontwikkelen van nieuwe beleidsvoornemens, waarbij zowel bestuurlijke als financiële aspecten belicht worden. Op dit moment zijn we met IPO en VNG aan het vragen om een UDO bij de ministeries.

Vitaal en Kwetsbaar in het Deltaprogramma

Naast de herijking van het proces afvalwater zijn er ook acties rondom het afvalwaterproces in het Deltaprogramma. In het Deltaprogramma is afgesproken dat overheden ervoor zorgen dat ontwrichting zoveel mogelijk wordt voorkomen door vitale en kwetsbare functies beter bestand te laten zijn tegen de gevolgen van overstromingen en zo nodig ook tegen de gevolgen van wateroverlast, hitte en droogte. De waterschappen en de gemeenten zullen voor het proces afvalwater de gevolgen in beeld brengen bij de tweede ronde stresstesten zoals in het overleg van het ministerie en de koepels over de waterketen eind 2022 is afgesproken.